

Rafael Campalans: Socialisme, Democràcia, Catalunya.

Per Isidre Molas

Rafael Campalans és una de les personalitats més destacades del socialisme català del segle XX. Abans de la guerra civil de 1936-1939 a Catalunya el socialisme era un nucli reduït que vivia tenallat entre un potent moviment obrer antipolític d'arrel anarco-sindicalista i una ampla i dispersa opinió d'esquerra democràtica. Entremig se situaven els esforços per generar un partit obrer que fos un eix de la política catalana i el defensor de la democràcia i la justícia social, però no acabaren de superar l'estadi del doctrinarisme.

En aquest marc es desplegarà l'actuació de Rafael Campalans i Puig (Barcelona 21 d'octubre de 1887- Torredembarra 9 de setembre de 1933) en favor del socialisme. No fou el primer, ni l'únic, en aquesta tasca. N'hi hagueren d'altres amb una constància militant més prolongada (Josep Comaposada o Josep Recasens i Mercader), amb més relacions internacionals (Antoni Fabra Ribas), amb més volada intel·lectual (Manuel Serra Moret, Joaquim Xirau) o amb més sentit de l'organització (Joan Comorera), però cap d'ells no definí amb més claredat un full de ruta per al socialisme català: la formació d'un bloc social d'obrers i intel·lectuals obert a les classes mitjanes, capaç d'obtenir la confiança de la majoria social i de desplegar la voluntat de dirigir la nació sencera; la creació d'una democràcia per tal de formar ciutadans responsables i fer avançar la llibertat i la igualtat; l'expressió d'un catalanisme de soca-rel obert a la fraternitat federal; la concepció de la política com una reivindicació de millores tant com una acció reformista des del govern. És a dir, una concepció que partia de la unitat íntima entre democràcia, catalanisme i socialisme. El mèrit de Campalans fou potser que formulà la seva proposta en

una vida activa relativament breu, només en uns deu anys, dels quals més de la meitat passaren sota la dictadura de Primo de Rivera.

En 1904, als disset anys, entrà a formar part de la redacció de la revista "El Poble Català". Aquest mateix any començà els estudis d'enginyer industrial que acabà en 1910; una vegada finalitzats, aconseguí una beca d'ampliació d'estudis a l'estranger, per a diversos països europeus, on veié de prop el to de la socialdemocràcia alemanya. Retornat a Barcelona, s'incorporà en 1914 al servei d'Obres Públiques de la Mancomunitat com a tècnic i fou professor a les Escoles d'Agricultura i de Bibliotecàries i de Tecnologia mecànica a la Universitat Industrial, una activitat pedagògica que relligà per sempre més a la seva concepció de la política (Política vol dir pedagogia és el títol del seu darrer llibre publicat el febrer de 1933). Nomenat director de l'Escola del Treball, hi posà en pràctica la concepció que l'alliberament dels treballadors exigia la capacitat intel·lectual i tècnica: sense cultura no hauria llibertat responsable. Allí es formaren alguns dirigents socialistes com, per exemple, Joan Fronjosà, Francesc Viladomat o Joan Aleu. Fou separat del seu càrrec per la Dictadura el juny de 1924, prosseguí l'activitat pedagògica i formativa amb la creació de l'Ateneu Polytechnicum i de l'Associació Obrera de Concerts, i no retornà a l'Escola fins el 1930.

Raons professionals i de generació el portaren a relacionar-se amb el grup humà que desplegava l'acció política al voltant de la Mancomunitat, és a dir el grup de noucentistes que més tard formarà Acció Catalana, i a valorar la

importància de l'acció de govern i de l'obra ben feta; però políticament no coincidí amb el to més aviat poc progressista que tenien. El seu pas al primer rengle de la vida política es produí a començament de 1923, al voltant de dues conferències: la primera donada l'11 de febrer al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (El socialisme i el problema de Catalunya, 1923) en resposta a una altra feta per Fabra Ribas sobre la incompatibilitat entre socialisme i catalanisme; la segona consistia en una crítica a Acció Catalana i tingué lloc a l'Ateneu Enciclopèdic Popular el 17 de març del mateix any (Als joves. Paraules d'un socialista als estudiants de Catalunya, que seria publicada en 1931). La visita d'Einstein a Barcelona el febrer l'havia confirmat en la seva actitud: el nacionalisme era una ideologia diferent a la socialista, per bé que el socialisme era un moviment defensor de la llibertat de les nacions.

Campalans, sota l'estela de Jean Jaurès, creia que el socialisme havia de realitzar el desig de llibertat tant de les persones com de les nacions, i per tant assumia el compromís de reunir treballadors i intel·lectuals en el mateix partit per tal que el poble català pogués disposar d'un instrument per construir el seu futur, perquè Catalunya "no és la història que ens han contat, sinó la història que nosaltres volem escriure. No és el culte als morts, sinó el culte als fills que encara han de venir". Exigia la unitat íntima entre democràcia i socialisme, el caràcter complementari de socialisme i federalisme, l'afirmació nacional i l'internacionalisme, la defensa de les llibertats ("Abominem tiranies i privilegis, però abominem igualment la demagògia, puix si aquelles fan esclaus per fora, la demagògia els fa, per dintre, esclaus de la pròpia imbecilitat") i la ciutadania ("Hi ha una glòria molt més alta que el simple fet d'assolir unes llibertats. I és saber mostrar-se digne de les llibertats conquerides"). La defensa de les llibertats individuals, de la cultura democràtica i del gradualisme en la reforma social estigueren sempre presents en l'ideari de Campalans i potser per aquesta raó la seva crítica a la Dictadura fou sempre explícita i decidida.

A l'inici de 1923 s'havia començat a treballar en la constitució d'una nova força política que reunís els sectors democràtics d'esquerres sota un ideari socialista: el Comitè d'Acció Civil, creat en el mes d'abril, podia ser vist com una represa dels intents de Francesc Layret, Lluís Companys i Salvador Seguí per tal de constituir una entesa que facilités la intervenció de la classe obrera en política, però no arribà a reeixir. I el projecte acabà derivant en la creació d'una plataforma que reunís els quadres socialistes i els grups intel·lectuals de les esquerres catalanes. Així el 8 de juliol de 1923 es constituí la Unió Socialista de Catalunya. La reacció del PSOE no fou desfavorable al principi, car no es tractava d'un nou partit, sinó d'una plataforma política. El socialisme català era tan dèbil que podia tornar a intentar el vell projecte de Comaposada i de Recasens. Però la resistència d'un petit grup de socialistes de Barcelona, la defensa d'un front únic obrer que proposava integrar també la CNT, la crítica implacable de la col·laboració amb un règim que negava les llibertats i el retrocés de la inicial capacitat expansiva del projecte portaren al trencament de la convivència. La Dictadura acabà de reblar el clau i

il·legalitzà la Unió Socialista (5 abril 1926) i "Justícia Social" publicà el darrer número d'aquesta etapa l'1 de maig de 1926.

La caiguda de la Dictadura obrí un nou període per a Campalans i per al seu projecte de catalanisme democràtic i catalanista: la Unió Socialista de Catalunya es constituí com a partit l'abril de 1930 i s'orientà aleshores a la creació d'un front democràtic d'esquerres, que des del 1928 expressava la revista "L'Opimió". Campalans s'hi havia abocat: havia estat el redactor del Manifest d'Intel·ligència Republicana (2 maig 1930) i havia participat en el Comitè revolucionari, però tot i la proximitat amb els sectors republicans, els socialistes de la Unió no volgueren entrar en el nou partit d'Esquerra Republicana, per bé que anaren en coalició amb ella (com feren durant tota la II República) en les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 en què Campalans fou elegit regidor i el 14 d'abril nomenat ministre d'Instrucció Pública de l'efímera República Catalana. Més tard seria elegit membre de la diputació provisional de la Generalitat i de la Comissió redactora de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, diputat a Corts Constituents el juny de 1931 i defensor del text a la Cambra. Els seus discursos foren aplegats en el llibre Hacia la España de todos. Palabras castellanas de un diputado por Cataluña (1932).

Una vegada assolides la democràcia a Espanya i l'autonomia política de Catalunya, calia consolidar-les. I per això calia retornar sobre la creació d'un gran partit català de tots els socialistes, sobirà i vertebrat amb el PSOE, que incorporés els treballadors a l'acció política, col·laborés amb les classes mitjanes i participés en l'esforç majoritari per tal que els catalans poguessin aspirar a noves fites de llibertat i de cultura. Amb la important col·laboració de Recasens, aconseguí d'arribar a la unificació socialista (15-16 juliol 1933), però el mes d'agost la direcció espanyola s'hi va oposar, i la ruptura quedà confirmada en el Ple nacional del PSOE d'octubre. La mort de Campalans, ofegat en la platja de Torredembarra, no li permeté de veure la fase final del trencament del segon intent que els socialistes catalans treballessin plegats; i novament la societat catalana quedà sense un únic i fort pol de referència basat en les modernes idees del socialisme democràtic. De tota manera, i més enllà de les propostes contraposades sobre la política del moment, el projecte dibuixat per Rafael Campalans ha quedat per a les generacions posteriors com una referència important per a la construcció d'un ampli moviment polític al servei dels treballadors i del poble de Catalunya.

